

Силабус
навчальної дисципліни
Хорознавство
2025-2026 навчальний рік

Освітня програма Середня освіта (музичне мистецтво та англійська мова)
Спеціальність А4 Середня освіта
Предметна спеціальність А4.13 Середня освіта (Музичне мистецтво)
Галузь знань А Освіта
Рівень вищої освіти перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Викладач Бузова Олена Дмитрівна
Посилання на сайт <https://surl.li/zypsz>
Контактний телефон 0980302882
Е-mail викладача: e.d.buzova@gmail.com
Графік консультацій Четвер 16.00-17.20

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів / годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Звітність
3 / 90	16	14	60	екзамен

Семестр: 4 семестр

Мова навчання: українська

Ключові слова: хорознавство, тип і вид хору, вокальні голоси та їх діапазони, хоровий ансамбль, хорові жанри.

Мета та завдання курсу:

Дисципліна «Хорознавство» є одним із провідних теоретично-практичних курсів для студентів, які навчаються за спеціальністю А4 Середня освіта (Мистецтво. Музичне мистецтво). Він розрахований для студентів 2 курсу (IV семестр) денної форми навчання. Важливість цієї дисципліни визначається специфікою роботи вчителя музики, спрямованої на практичну реалізацію завдань музично-естетичного виховання учнів засобами хорового співу. Оволодіння навичками керування хоровим колективом базуються на серйозній теоретичній основі і мають велике практичне значення для вчителів музики, керівників дитячих хорових колективів та викладачів музичних шкіл і становлять найважливіші задачі даної дисципліни.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Хорознавство» є вивчення історичних особливостей становлення та розвитку хорової музики; знайомство з кращими зразками

видатних майстрів українського і іноземного хорового мистецтва, основними жанрами хорової музики; творчими рисами ведучих хорових колективів нашої країни; особливостями вокально-хорової техніки, практичної роботи диригента керуванні хором. Ознайомлення з основними принципами, прийомами та засобами аранжування, теоретичними і практичними навичками перекладення хорових творів для іншого складу виконавців.

Міждисциплінарні зв'язки: Успішному вирішенню завдань курсу сприяють міждисциплінарні зв'язки даного курсу з іншими дисциплінами, що забезпечують в комплексі фахову підготовку студента, а також посилюють його професійно – педагогічну спрямованість:

* «Теорія музики», «Сольфеджіо»: будова ладу; ладове тяжіння; означення темпу та агогіка; динаміка; особливості метро-ритму і ритмічного малюнку; особливості структури мелодії, її різновиди, мелодичні інтервали, з яких складається мелодія.

* «Аналіз музичних форм» забезпечує студента знаннями, які дають можливість визначити музичну форму твору та окремих його частин (період, речення. Фраза. Мотив).

* «Гармонія» надає диригенту можливість зрозуміти гармонічну мову хорового твору, її роль в створенні художнього образу; визначає роль кожного звуку в акорді для створення норм звучання при різних видах перекладів та хоровому звучанні партитури.

* На лекційних та практичних заняттях курсу «Хорознавство» студенти набувають теоретичні знання та практичні навички вокально-хорової техніки, співацького дихання, які удосконалюються на індивідуальних уроках «Постанови голосу». Диригент хору повинен досконало володіти технікою співу, вміти доступно і якісно пояснити та продемонструвати як брати дихання при співі, як утворюється вокальний академічний звук. Які існують резонатори, як виконувати при співі характер звуковедення LEGATO, NON LEGATO, STOCATTO, NON STOCATTO.

* Диригент повинен добре володіти грою на фортепіано, щоб емоційно і в характері відбулося перше знайомство хорового колективу з твором, який вони будуть співати. Оволодіння фортепіанною технікою виконання – це задача дисциплін «Спеціальний інструмент», «Додатковий інструмент».

* Мистецтво диригування, мануальна техніка рук, міміка обличчя – це мова, якою диригент розмовляє з хором при виконанні твору на сцені. Ці знання і практичні навички техніки диригування студенти вивчають на індивідуальних уроках дисципліни «Хорове диригування».

* «Хоровий клас» - це справжня практична лабораторія, в якій студент набуває практичні навички роботи з хоровим колективом і втілює комплекс теоретичних знань вище означених дисциплін. Проблематика курсу з теорії музики, гармонії, історії музики, історії хорового мистецтва, хорового диригування дає можливість для широких узагальнених уявлень щодо історії становлення та розвитку хорового мистецтва, закладає основи для розвитку вокально-хорової техніки, модель розвитку національної культури, теорії музичної естетики тощо. Крім цього, велика увага приділяється аналізу хорових творів, індивідуальних стилів провідних композиторів, особливостям композиційної структури хорових творів, значення певного композитора в розвитку того чи іншого жанру.

Мета курсу – виховати висококваліфікованого фахівця, здатного вирішувати важливі завдання музичного виховання в такому виді музичної діяльності, як хоровий спів;

прищепити необхідні теоретичні знання і практичні вміння та навички для організації і проведення вокально–хорової роботи під час уроку музики та в позакласній роботі, для створення різних видів перекладів хорових творів.

Завдання курсу :

- виховання у студентів любові до хорового мистецтва;
- ознайомлення з історією хорового мистецтва і історією співацького виховання дітей на Україні;
- засвоєння знань про структуру, тип, вид хорового колективу, його вокальну організацію, жанри хорового виконавства;
- оволодіння навичками комплексного теоретичного, художньо-виконавського аналізу хорових творів;
- ознайомлення зі структурою, функціями голосового апарату, особливостями дитячих голосів та специфікою вокального виховання дітей;
- розвиток музичних здібностей /слуху, ритму, пам'яті, музичного й творчого мислення;
- ознайомлення з основними принципами вокально-хорової діяльності, засобами художньо-виконавської творчості в колективі, вокально-хоровими технологіями, специфікою їх використання на уроках музики та в системі позашкільної музичної освіти;
- формування навичок самостійного аналізу хорової партитури - усний та письмовий аналіз твору /загальний аналіз, музично-теоретичний, вокально-хоровий, виконавський /.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент буде **знати:**

- історію хорового мистецтва і шляхи його розвитку;
- конкретні теоретичні і практичні навички організаційного та виконавського характеру;
- вокальні характеристики учасників хору та шкільного хорового колективу;
- принципи побудови репетиційної роботи

вміти:

- організувати роботу академічних та дитячих хорових колективів;
- аналізувати хорову партитуру;
- самостійно працювати над хоровою партитурою;
- добирати високохудожній репертуар у дитячому та юнацькому хорі.

Основними формами роботи в процесі вивчення курсу «Хорознавство» є:

- виклад історико-теоретичного матеріалу викладачем з демонстрацією та аналізом прикладів хорових творів;
- знання автобіографічних даних композиторів;
- закономірності розвитку хорових жанрів;
- аналіз (анотація) хорових творів різних жанрів;
- демонстрація музичного матеріалу на інструменті;
- письмова контрольна робота.

Компетентності та програмні результати навчання

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання
<p>ЗК-3. Здатність до навчання, самонавчання й опанування сучасних знань, необхідних для організації ефективної діяльності у професійній сфері; пошуку, оброблення й аналізу інформації з різних джерел. /</p> <p>GC-3. Ability to learn, to study independently and master the modern knowledge which is necessary for the organization of efficient professional activities; to collect, evaluate and analyze information from various sources.</p> <p>ЗК-6. Здатність до особистісного і професійного самовизначення, самоствердження й самореалізації; толерантного ставлення до всіх суб'єктів педагогічної взаємодії. /</p> <p>GC-6. Ability to personal and professional self-determination, to be tolerant to all participants of pedagogical interaction.</p> <p>ЗК-7. Здатність до організації партнерсько-лідерських стосунків, створення команди однодумців, ухвалення ефективних рішень у стандартних та невизначених умовах та готовність брати відповідальність за результати спільної діяльності. /</p> <p>GC-7. Ability to establish cooperative and leadership relationships, to build a team of like-minded people, to make effective decisions under certain conditions (standard or specific) and capacity to take responsibility for the results of collaborative work.</p> <p>ЗК-8. Здатність діяти на основі принципів і норм педагогічної етики, правил культури поведінки у стосунках із дорослими й здобувачами освіти на основі загальнолюдських та національних цінностей, норм суспільної моралі. /</p> <p>GC-8. Ability to act on the basis of principles and ethical standards in pedagogics, cultural rules of behaviour in relationships of adults and students on the basis of universal and national values, standards of public morality.</p> <p>ФК 1. Здатність систематично застосовувати набуті теоретичні і методичні знання, критично аналізувати концептуальні історичні, філософські, психолого-педагогічні, музично-теоретичні, вокальні, диригентсько-хорові, інструментальні принципи, методи і технології з урахуванням англійського контексту.</p> <p>ФК 10. Здатність шляхом самостійного навчання освоїти нові області, використовуючи здобуті психолого-педагогічні, музично-теоретичні, методичні, англійські знання, вокальні, диригентсько-хорові, інструментальні навички для продовження навчання із значним ступенем автономії./</p>	<p>ПРН 2. Генерувати базові знання та розуміння основ музичного мистецтва, інших видів мистецтв, англійської мови у професійній діяльності.</p> <p>ПРН 7. Демонструвати знання спеціальної музичної термінології англійською мовою та навички сольфеджування, читання музичного матеріалу з аркуша, акомпанування, імпровізування, транспонування музичних творів.</p> <p>ПРН 8. Застосовувати знання на сучасному рівні з музичного мистецтва, суміжних мистецтв (вокального, інструментального, образотворчого, хореографічного та ін.) та англійської мови з метою розуміння міждисциплінарних зв'язків між ними для подальшої їх інтеграції в освітньому процесі.</p> <p>ПРН 9. Класифікувати, співвідносити, критично аналізувати й оцінювати відкриті джерела інформації державною і англійською мовами для проведення освітньої діяльності та наукового пошуку.</p> <p>ПРН 10. Проводити об'єктивне діагностування, корекцію особистісного розвитку та музичних здібностей учнів, в тому числі з особливими освітніми потребами та музично-обдарованими.</p> <p>ПРН 11. Здійснювати об'єктивний контроль, аналіз і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів з інтегрованого курсу «Мистецтво» та музичного мистецтва, враховуючи важливість збереження фізичного та психічного здоров'я (власного й оточуючих), у тому числі й учнів з особливими освітніми потребами.</p>

Зміст курсу:

Заліковий кредит 1

Змітовий модуль 1 «Хорознавство як навчальна дисципліна».

Тема 1. Вступ. «Хорознавство» як навчальна дисципліна. Хорова музика як вид музичного мистецтва. Основні поняття предмету. Основні завдання і мета курсу, вимоги до знань і вмінь студентів. Способи хорового виконання та основні напрямки хорового виконавства. Відомі хорові колективи України. Сучасні професійні, академічні і народні хори. Дитячі хори, їх особистості і виконавські можливості. Шкільна хорова пісня та сучасні проблеми дитячого хорового виховання.

Змітовий модуль 2 «Історія хорового мистецтва».

Тема 2. Джерела хорового мистецтва. Історія християнського хорового співу слов'ян. Походження християнського хорового співу Київської Русі. Хорове виконавство та розвиток хорової культури в історичному аспекті. Джерела хорового мистецтва. Жанри хорової музики. Виявити характерні особливості розвитку хорової культури України та Росії у взаємозв'язку основних напрямків: народної, духовної та світської орієнтації.

Змітовий модуль 3 «Хоровий колектив як вокальна організація».

Тема 3. Тип і вид хору. Характеристика однорідних, мішаних, дитячих хорів. Розташування хору. Характеристика хорової звучності. Хорові партитури (визначення термінів «хорова партія», характеристика її загального і робочого діапазонів, регістрів, тембру, технічних і художніх можливостей). Кількісний склад партій і хорів. Розташування хорового колективу на сцені і в хоровому класі. Хорові партії та характеристика голосів. Діапазони хорових партій. Визначення типу співацького голосу.

Заліковий кредит 2

Змітовий модуль 4 «Теоретичні основи хорового виконання».

Тема 4. Вокально-ансамблева техніка. Співацька установа (установа голови, корпусу, шиї, ніг) – основа звукоутворення. Співацьке дихання. Основні види співацького дихання. Значення дихання в хоровому співі. Процес звукоутворення. Атака звуку (тверда, м'яка, придыхання). Різні види характеру звуковедення (*legato*, *non legato*, *non staccato*, *staccato*). Формування голосних звуків у співі. Спів затуленим ротом. Будова голосового апарату. Органи дихання. Особливості його функціонування. Хрящі, м'язи, повітряні пазухи; формування вокального звуку в резонаторах (головний, грудний). Охорона дитячого голосу. Захворювання голосового апарату (інфекційні, професійні).

Змітовий модуль 5 «Хоровий ансамбль».

Тема 5. Ансамбль хору. Фактура. Теситура. Ансамбль хору. Значення ансамблю як одного з головних елементів хорової звучності. Загальний та приватний ансамбль. Залежність приватного ансамблю (ансамблю окремої хорової партії) від кількості та якості голосів в партіях. Різновиди хорового ансамблю: унісонний, інтонаційний, дикційний, тембровий, ритмічний, темповий, динамічний, природний, штучний. Шляхи досягнення ансамблю. Значення співацьких вправ для досягнення ансамблю в хорі. Фактура. Розуміння фактури в хоровому творі. Різновиди фактури – гармонічна, гомофонно-гармонічна, поліфонічна (класична поліфонія, імітаційна, народно-підголосочна, канон), соліст з хором. Особливості створення динаміки. Вплив динаміки на створення якісної фактури твору. Теситура. Ансамбль в залежності від теситурних умов твору.

Змітовий модуль 6 «Техніка хорового співу».

Тема 6. Хоровий стрій. Види хорового строю. Хоровий стрій – один з головних елементів хорової звучності. Стрій мелодичний, гармонічний. Мелодичний стрій: досягнення унісону в партії шляхом виконання законів правильного інтонування інтервалів, ступенів ладу в мажорі та мінорі. Гармонічний, вертикальний стрій і його зв'язок з мелодичним строєм. Інтонування акордів. Взаємозв'язок дихання і строю, вокалу і строю. Розвиток слухових здібностей співаків. Умови, які впливають на стрій.

Тема 7. Дикція в хоровому співі. Дикція – один із головних засобів розкриття художнього змісту хорового твору. Особистості співацької дикції. Артикуляційний апарат. Хоровий спів, як поєднання слова та музики. Значення мови в музичному творі. Особливості вимови українського тексту у співі. Особливості вимови російського тексту у співі.

Тема 8. Засоби музичної виразності у хоровому виконавстві. Процес виконання хорового твору. Специфіка темпометроритму у хоровому виконавстві. Особливості створення динаміки у хоровому звучанні. Фразування хорового твору.

Заліковий кредит 3

Змітовий модуль 7. «Теоретична та управлінська діяльність диригента хору».

Тема 9. Професійна діяльність диригента хорового колективу. Диригент хору, його професійно важливі властивості та особистісні якості. Аналіз хорової партитури. Умовно-скорочений запис в хоровій літературі. Робота диригента з хоровою партитурою. Функції та принципи розучування хорового твору. Етапи розучування. Основні методи та форми розучування хорового твору. Аналіз хорового твору і шкільної пісні.

Змітовий модуль 8. «Організація хорового колективу».

Тема 10. Організація шкільного хору. Педагогічна діяльність диригента хору. Хоровий колектив і етапи його становлення. Особливості репетиційної роботи. Розспівування хору і принципи підбору вокальних вправ. Унісонні та октавно-унісонні розспівування. Гармонічні розспівування хору. Прийоми задавання тону. Робота над репертуаром в шкільному хоровому колективі. Організація концертних виступів шкільного хору.

Методи навчання:

Комбінація наочних (візуальних), словесних (вербальних) та практично-аналітичних методів.

- показ (демонстрація тих чи інших технічних диригентських прийомів);
- розповідь (пояснення, роз'яснення, співставлення, асоціації, порівняння);
- вправляння (тренування)
- евристичні методи (стимуляції художнього мислення)
- методи проблемного навчання
- художньо-творчі завдання;
- прийом індивідуалізації навчального репертуару

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять):

Політика освітнього процесу щодо викладання ОК «Хорознавство» регулюється чинними нормативними документами Бердянського державного педагогічного

університету, розміщеними у відкритому доступі на офіційному сайті ЗВО: <https://bdpu.org.ua/normatyvna-baza-bdpu/>

Навчання здійснюється у синхронному (онлайн-зустрічі) та асинхронному (платформа Moodle) режимах. Взаємодія між викладачем і здобувачами відбувається у WhatsApp, через електронну пошту та освітню платформу Moodle.

У разі повітряної тривоги онлайн-заняття негайно зупиняються - першочерговою є безпека студентів. Заняття переходить в асинхронний формат, а здобувач вищої освіти може отримати консультацію у зручний час.

Політика щодо академічної доброчесності. Дотримання норм академічної доброчесності є загальною вимогою для студентів БДПУ згідно з Положенням про академічну доброчесність у БДПУ <https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2025/05/pro-akademichnu-dobrochesnist-u-bdpu.pdf>.

Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використання джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману. При повторних порушеннях, беручи до уваги моральний аспект проблеми, до студента можуть бути застосовані дисциплінарні заходи.

Політика щодо відвідування. Очікується, що всі здобувачі вищої освіти відвідають лекційні та практичні заняття курсу. За об'єктивних причин (хвороба, працевлаштування, міжнародне стажування тощо) навчання може відбуватись в асинхронному режимі за погодженням із викладачем. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися термінів, визначених для виконання усіх видів письмових робіт, передбачених курсом.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Своєчасне виконання практичних завдань та самостійної роботи є обов'язковим. Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку.

Відпрацювання тем курсу, що були пропущені або не підготовлені, відбувається на консультаціях згідно графіку.

Soft skills, що формуються у процесі вивчення ОК. Комунікація, адаптивність, командна робота, критичне мислення, творчий підхід, time management.

Таблиця 1. Максимальна вага поточного та підсумкового контролю у балах

Вид контролю	Максимальна вага поточного та підсумкового контролю у балах	Частина підсумкової оцінки у балах	Підсумкова оцінка
Поточний контроль		50	100
Практичні заняття	36		

Самостійна робота (бесіда за запропонованими темами для самостійного опрацювання, поезії напам'ять)	14		
Підсумковий контроль		50	
Екзамен:	50		

Таблиця 2. Розподіл набраних студентом балів під час поточного контролю

Види робіт	Кількість набраних балів			
	незадовільно	задовільно	добре	відмінно
Практичне заняття 1	2	4	6	8
Практичне заняття 2	2	4	6	8
Практичне заняття 3	1	4	6	10
Практичне заняття 4	1	6	6	10
Максимальна кількість набраних балів	6	18	24	36

Таблиця 3. Розподіл набраних студентом балів під час самостійної роботи

Види робіт	Кількість набраних балів			
	незадовільно	задовільно	добре	відмінно
Самостійна робота 1	0,2	0,5	1	1
Самостійна робота 2	0,2	0,5	1	1
Самостійна робота 3	0,2	1	1	2
Самостійна робота 4	0,2	1	1	2
Самостійна робота 5	0,2	0,5	1	2
Самостійна робота 6	0,2	0,5	1	2
Самостійна робота 7	0,3	1	2	2
Самостійна робота 8	0,3	1	2	2
Максимальна кількість набраних балів	2	6	10	14

Таблиця 4. Розподіл набраних студентом балів під час підсумкового контролю

Види робіт	Кількість набраних балів			
	незадовільно	задовільно	добре	Відмінно
Екзамен: Аспекти оцінювання				
Повнота розкриття теми: аналіз, порівняння і критичне узагальнення, знання з дисципліни	5	8	10	15

хорознавство.				
Адекватність наведених прикладів, знання музично-хорового матеріалу	5	8	10	15
Аргументованість, логічність й послідовність відповіді, адекватне використання музичної термінології; переконливість викладу .	3	5	8	10
Знання світового контексту, культурного, музичного й історичного аспектів	3	5	8	10
Максимальна кількість набраних балів	16	26	36	50

Таблиця 5. Шкала оцінювання поточного та підсумкового контролю

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
39-50	відмінно	зараховано	A (відмінно)
32-38	добре		B (добре)
26-31			C (добре)
21-25			D (задовільно)
14-20	задовільно		E (задовільно)
8-13	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-7	Незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Підсумкова оцінка є сумою балів, набраних за весь курс навчання та під час екзамену (50+50=100) та вираховується за національною шкалою та шкалою ЄКТС.

Таблиця 6. Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	Відмінно	зараховано	A (відмінно)
78-89	Добре		B (добре)
65-77			C (добре)
58-64			Задовільно
50-57	E (задовільно)		
35-49	Незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	Незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Список рекомендованих джерел:

Основна література

1. Альпакова І. Хорознавчий лексикон: посібник з хорознавства. Склянка часу*Zeitglas, 2011.
2. Коломоєць О.М. Хорознавство: навч. посібн. для студентів вищих навчальних закладів. К.: Либідь, 2001. 123 с.
3. Плющик Є. В., Омельчук В. В., Федорченко В. К. Лекції з курсу "Хорознавство". Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 191 с.
4. Смирнова Т. А. Хорознавство (історія, теорія, методика): Навчальний посібник. Видання третє, доповнене. Харків: ХНПУ, 2018. 212 с.
5. Ятло Л.П. Теорія та методика роботи з дитячим хором. Навч. посібн. – 2-е вид. Умань: РВЦ «Софія» 2009. 172с.

Додаткова література

1. Варламов Д.И. Артикуляція в дирижуванні /Д.И.Варламов //Оркестр. – 2013. - №1-2. С.14 -16
2. Доронюк В. Д., Зваричук Ж. Й. Шкільне хорознавство: навчальний посібник для викладачів і студентів музичних факультетів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ: ПНУ, 2008. 336 с.
3. Демцюх З. Виконавсько-хорові проблеми кантати Лесі Дичко, «Червона калина»: навчально-методичний посібник. Львів: Сполом, 2013. 56 с.

4. Колесса М. Основи техніки диригування. Київ, 1973. 198 с.
5. Ковалик П. А. Хорове виконавство як феномен творчої взаємодії (з досвіду київської хорової школи): автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня канд. мистецтвознав.: спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво». Київ, 2002. 19 с.
6. Лашенко А. П. З історії київської хорової школи. Київ: Музична Україна, 2007. 197 с.
7. Серганюк Л. І. Методика аналізу хорових творів: навчально-методичний посібник для викладачів і студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ: Прикарп. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2015. 191 с.
8. Смирнова Т. А. Хорознавство (історія, теорія, методика): Навчальний посібник. Видання третє, доповнене. Харків: ХНПУ, 2018. 212 с.
9. Ферендович М. Українські співочі товариства Львова та їх керівники (1900–1939 рр.). Молодь і ринок: науково-педагогічний журнал Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2011. № 2 (73). лютий. С. 145–154.
10. Ферендович М. Проблеми репертуару українських співочих товариств Львова періоду 1900–1939 років. Родина Колессів – спадкоємність науково-мистецьких традицій (з нагоди 140-річчя від дня народження академіка Філарета Колесси): збірник наукових праць та матеріалів. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2013. С. 665–672. (Серія «Українська філологія: школи, постаті, проблеми». Вип. 13).

Інформаційні ресурси

1. *Бердянський державний педагогічний університет.* – Режим доступу : <http://bdpu.org/>